

**„ALBUM WILEŃSKIE”
JANA KAZIMIERZA WILCZYŃSKIEGO
I OBRAZKI RELIGIJNE Z HYMNAMI POLSKICH POETÓW**

Do zainteresowania się „Album Wileńskim”, znanym też pod nazwą „Album de Wilna” oraz wydawanymi w jego ramach obrazkami religijnymi z hymnami polskich poetów skłoniło mnie odkrycie dokonane w Litewskim Archiwum Literatury i Sztuki w Wilnie. W zbiorach rękopisów Władysława Syrokomli znalazłam 7 obwieszonych koronką ryciniek przedstawiających postaci świętych według obrazów z kościołów Wilna, Żytomierza, Poznania, Pińska, Słucka i Grodna. Na odwrocie obrazków znajdowały się modlitwy wierszem, nazwisko poety, napisy w języku francuskim: „Album de Wilna”, indywidualne numery oraz oznaczenie drukarni w Paryżu.

W wyniku dalszych studiów doszłam do przekonania, że o ile na temat samego „Album de Wilna” i jego twórcy Jana Kazimierza Wilczyńskiego powstały różne opracowania, o tyle istnieje poważna luka w stanie badań odnośnie wchodzących w skład tego wydawnictwa obrazków religijnych. Można zaryzykować twierdzenie, że do tej pory nie zajmowano się nimi w sposób naukowy i że w ogóle niewiele wiadomo na ten temat, w szczególności o ich zawartości na stronie odwrotnej. Znalazłam jedynie informacje, że tytułów ryciniek było wiele i że poza Władysławem Syrokomlą, którego kilkanaście hymnów z obrazków opublikowano w pośmiertnym zbiorze poezji w 1872 r., autorów wierszy było jeszcze kilkoro. Postanowiłam wykonać pierwszy krok w kierunku pogłębionych badań w tej dziedzinie – odnaleźć fizycznie jak największy zbiór obrazków i przeprowadzić ich wstępną analizę. Interesowały mnie przede wszystkim obrazki zawierające na odwrocie hymny. Kierując się wskazówkami zawartymi w zgromadzonej przeze mnie literaturze przedmiotu, zbiór taki odnalazłam w Muzeum Narodowym w Warszawie.

Wyniki mojej analizy przedstawiłam w niniejszym artykule, po krótkim wstępie przypominającym osobę Jana Kazimierza Wilczyńskiego i jego dzieło – „Album Wileńskie”, uważane niegdyś za największe osiągnięcie artystyczne XIX wieku. Do swojej pracy dołączyłam też Aneks zawierający publikowane na obrazkach hymny oraz wskazówki bibliograficzne dotyczące konkretnych tytułów. Teksty wierszy przedstawiłam z zachowaniem ich oryginalnej pisowni – by mogły stanowić interesujący materiał badawczy również dla historyków języka. Załączona do artykułu bibliografia została, poza częścią poświęconą źródłom archiwalnym, ułożona w sposób chronologiczny i stanowi pewnego rodzaju kompendium dotychczasowej wiedzy na temat „Album Wileńskiego” i obrazków. Całość ilustrują skany rycin wykonane przez pracownię reprograficzną Litewskiego Archiwum Literatury i Sztuki w Wilnie oraz Dział Dokumentacji Wizualnej i Digitalizacji Muzeum Narodowego w Warszawie.

„Album Wileńskie” Jana Kazimierza Wilczyńskiego

W połowie lat 40. XIX w. na rynku wydawniczym pojawiło się drukowane w Paryżu i wydawane w formie chromo- i litografowanych rycin dzieło poszytowe – „Album Wileńskie” (znane też pod nazwą „Album de Wilna”). Jego twórcą był Jan Kazimierz Wilczyński (1806-1885), obywatel powiatu wiłkomierskiego i lekarz. Po zakończonych studiach na uniwersytecie wileńskim kontynuował naukę w Paryżu, gdzie – wiążąc się z tamtejszym środowiskiem artystycznym – zdobył doświadczenie jako znawca i kolekcjoner dzieł sztuki. Po powrocie na Litwę porzucił praktykę lekarską i dołączył do działań wileńskich „starożytników”, katalogując i ocalając swoim wydawnictwem niszczące zabytki historii i kultury polskiej¹. „Album”, pomimo przymiotnika „wileńskie” w nazwie, wykraczało tematycznie daleko poza granice Litwy, wyróżniając się na tle podobnych przedsięwzięć jakością i rozmachem. Wilczyński zbierał lub zamawiał rysunki budowli, obrazów, przedmiotów kultu religijnego², ciekawych

---

¹ Zob. J. Jaworska, *Album Wileńskie i jego wydawca Jan Kazimierz Wilczyński w świetle korespondencji z Konstantym Świdzińskim*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, 1972, t. 16, s. 295.

² Zob. Dr Szeliiga, *Jan Kazimierz Wilczyński*, „Kłosa. Czasopismo ilustrowane tygodniowe” 1886, nr 1087 [Warszawa 17 (29) kwietnia], s. 262.

krajobrazów, ilustracje do dzieł historycznych, portrety sławnych osobistości – które następnie oddawał w ręce rytowników i drukował w Paryżu u Lemerciera lub Drouarta.

Podział rycin na teki, serie, poszyty, wraz z podaniem ceny, Wilczyński przedstawił w dwóch drukach reklamowych, tzw. „Prospektach”, wydanych w drukarni Józefa Zawadzkiego w Wilnie w 1850³ i 1857 r.⁴ (są dziś trudno dostępne, ale „Prospekt” z 1857 r. został przedrukowany przez Karola Estreichera w 1880 r. w jego *Bibliografii polskiej XIX stulecia*⁵). O przynależności do którejś z 6 serii decydował głównie format: od „in folio majori” do „16-tki”. Ceny za pojedynczy egzemplarz (od 20 kopiejek do 24 rubli) uzależniono od rozmiaru, techniki wykonania i barwy.

Autorami najwcześniejszych recenzji reklamujących dzieło Wilczyńskiego byli m.in.: Józef Ignacy Kraszewski, Michał Grabowski, Edward Rastawiecki. Informacje i polemiki pojawiały się zarówno w prasie wileńskiej, jak i warszawskiej. Józef Bieliński („Dr Szeliga”) w 1886 r. opublikował w „Kłosach” pierwszą próbę biografii wydawcy⁶. Na przełomie XIX i XX w. o Wilczyńskim pisywał Lucjan Uziębło (również jako „L-sław”), zamieszczając m. in. jego biogram w *Album Biograficznym zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*⁷. Burzliwe losy spuścizny po wydawcy opisał na łamach „Ziemi” Michał Federowski⁸, postu-

³ Zob. J. K. Wilczyński, *Album Wileńskie czyli Zbiór Rycin, Litografii i Chromolitografii, poświęcony wyłącznie przedmiotom krajowym, i wykonany ze szczególnem staraniem przez najznakomitszych Mistrzów w Paryżu* [Prospekt Wilczyńskiego z 1850], Wilno 1850.

⁴ Zob. J. K. Wilczyński, *Album Wileńskie czyli Zbiór Rycin, Litografii i Chromolitografii, poświęcony wyłącznie przedmiotom krajowym, i wykonany ze szczególnem staraniem przez najznakomitszych Mistrzów w Paryżu* [Prospekt Wilczyńskiego z 1857], Wilno 1857.

⁵ Zob. K. Estreicher, *Wilczyński J.K.* [w:] Tenże, *Bibliografia polska XIX stulecia*, t. 5, Kraków 1880, s. 79-88.

⁶ Zob. [Dr Szeliga], *Jan Kazimierz Wilczyński*, „Kłosy. Czasopismo ilustrowane tygodniowe” 1886, nr 1086, s. 242-243; Tenże, *Jan Kazimierz Wilczyński*, „Kłosy. Czasopismo ilustrowane tygodniowe” 1886, nr 1087, s. 261-262.

⁷ Zob. L. Uziębło, *Jan Kazimierz Wilczyński*, [w:] *Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, t. 2, red. S. Askénazy, B. Chlebowski, Warszawa 1903, s. 245-249.

⁸ Zob. M. Federowski, *Zbiory polskie. Zbiory graficzne Dom. Witke-Jeżewskiego w Głębokiem*, „Ziemia. Tygodnik Krajoznawczy Illustrowany” R. 3, 1912, nr 32, s. 521-522.

lując też potrzebę pełnego skatalogowania dzieła⁹. W okresie międzywojennym (1918-1939) donoszono o odzyskaniu przechowywanych wcześniej w Paryżu kamieni litograficznych i próbach reedycji „Album”. Do istotnych publikacji tych lat należy artykuł Jerzego Hoppena w wileńskim „Słowie” (1936 r.) – ukazujący działalność Wilczyńskiego na tle ruchu „starożytniczego” na Wileńszczyźnie¹⁰. W czasach współczesnych, na łamach „Wiedzy i Życia” (1960 r.), Stefan Świerzewski przedstawiał J. K. Wilczyńskiego w kontekście jego współpracy z J. I. Kraszewskim¹¹. Najwięcej informacji na temat „Album” i jego twórcy zawierają dwa obszernie artykuły Janiny Jaworskiej w „Roczniku Muzeum Narodowego w Warszawie”: z 1972 r. o „Album” J. K. Wilczyńskiego w świetle korespondencji wydawcy z Konstantym Świdzińskim, oparty na przechowywanych w zbiorach Muzeum Narodowego tzw. „Notatach Brensztajna”¹² oraz z 1976 r. omawiający ryciny z „Album” znajdujące się w zbiorach Muzeum¹³.

Pierwszą, choć niedokładną, próbę skatalogowania „Album Wileńskiego” podjął Edward Rastawiecki w *Pamiętniku Sztuk Pięknych* już w 1850 r., opisując „wszystkie dotąd wyszłe a znane mu ryciny”¹⁴ i wyprzedzając o kilka miesięcy pierwszy „Prospekt” Wilczyńskiego. Kolejne publikacje to drugi „Prospekt” (1857 r.) oraz *Catalogue d'une Collection Iconographique Polonaise* J. I. Kraszewskiego (Drezno 1865 r.)¹⁵

⁹ Zob. M. Federowski, *Zbiory polskie. Zbiory graficzne Dom. Witke-Jeżewskiego w Głębokiem*, „Ziemia. Tygodnik Krajoznawczy Illustrowany” R. 3, 1912, nr 28, s. 452.

¹⁰ Zob. J. Hoppen, *Albumy Wileńskie J. K. Wilczyńskiego*, „Słowo” 1936, nr 353, s. 3.

¹¹ Zob. St. Świerzewski, *Jan Wilczyński i jego „Album Wileńskie”*, „Wiedza i Życie” 1960, nr 6, s. 389-392.

¹² Zob. J. Jaworska... 1972, s. 289-403; Michał Brensztajn (1874-1938) – historyk, archeolog, konserwator, członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, badacz dziejów wileńskiego środowiska kulturalnego i dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, w ostatnich latach życia zajmował się tematyką „Album Wileńskiego”, co zostało udokumentowane w obszernym zbiorze jego ręcznych zapisków nazwanych „Notatami Brensztajna” i przechowywanych obecnie w Muzeum Narodowym w Warszawie.

¹³ Zob. J. Jaworska, *Album Wileńskie w zbiorach graficznych Muzeum Narodowego w Warszawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, 1976, t. 20, s. 213-226.

¹⁴ E. Rastawiecki, *Album Wileńskie wydawane przez p. J. K. Wilczyńskiego*, [w:] *Pamiętnik Sztuk Pięknych. Zbiór wiadomości potrzebnych i pożytecznych miłośnikom i zwolennikom sztuki. Rysunkami objaśniane, ze szczególnym względem na rzeczy krajowe*. Cz. 1, red. B. Podcasyńsk i, Warszawa 1850, s. 62.

¹⁵ Zob. J. I. Kraszewski, *Catalogue d'une Collection Iconographique Polonaise composée des dessins originaux, gravures, xylographies, lithographies, illustrant*

zawierający jednak dość ogólne informacje. Karol Estreicher w swojej *Bibliografii* (1880 r.) w haśle poświęconym J. K. Wilczyńskiemu uzupełnił „Prospekt” z 1857 r. o „herby starodawnej szlachty podług heraldyków polskich z dopełnieniem do czasów obecnych”¹⁶ wydane w Paryżu w latach 1858-1859. Ponieważ wiele rycin wyszło spod dłuta Antoniego Oleszczyńskiego, informacji o nich można szukać w publikacjach poświęconych temu artyście – np. w *Słowniku rytowników polskich* (1886 r.)¹⁷ lub *Pamiętniku Wystawy Starych Rycin Polskich ze zbioru Witke-Jeżewskiego urządzonym staraniem Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w r. 1914* (tzw. „Stare Ryciny Polskie”). Janina Jaworska w „Roczniku Muzeum Narodowego” z 1976 r. bardzo szczegółowo przedstawiła „Album Wileńskie” znajdujące się w zbiorach graficznych Muzeum¹⁸. Natomiast o pozostałościach rycin na terenie Wilna informuje litewski katalog z 1996 r. omawiający wystawę poświęconą J. K. Wilczyńskiemu¹⁹.

Obrazki religijne z „Album Wileńskiego”

Wyłącznie z: „obrazków świętych przeznaczonych do książek nabożnych ozdobnych koronką w rozmaitych odmianach”²⁰ składała się seria V „Album”. Wilczyński w pierwszym „Prospekcie” (1850 r.) zakwalifikował do niej 25 tytułów, w drugim (1857 r.; przedrukowanym przez Estreichera w 1880 r.) już 81. Jaworska w katalogu rycin pozostających w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie (1976 r.) wymienia 135 tytułów, zaś katalog litewski informujący o zbiorach wileńskich (1996 r.) – 106. Były to, jak wynika z opisów, obrazki chromolitografowane, staloryty, a u Jaworskiej również wykonane metodą światłodruku i fotografii. Wilczyński, a za nim Estreicher podawali dodatkowo ceny, a Jaworska i autorzy katalogu litewskiego – wymiary

---

l'histoire, la géographie, antiquités, costumes, moeurs, armes, meubles etc. de l'ancienne Pologne, de ses provinces et pays limitrophes, Dresde [1865].

¹⁶ K. Estreicher, *Wilczyński...*, s. 88.

¹⁷ Zob. E. Rastawiecki, *Oleszczyński Antoni*, [w:] tenże, *Słownik rytowników Polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej pracujących*, Poznań 1886, s. 223-232.

¹⁸ Zob. J. Jaworska... 1976, s. 226-404.

¹⁹ Zob. Jonas Kazimieras Vilčinskis (1806-1885) *ir jo leidiniai. Parodos katalogas*, red. Vl. Gasiūnas, R. Budrys, Vilnius 1996, s. 17-32.

²⁰ K. Estreicher, *Wilczyński...*, s. 85.

poszczególnych obrazków, ich sygnatury i odnośniki bibliograficzne. Rycinki przedstawiały postaci świętych z obrazów znajdujących się, często już „niegdyś”, w kościołach Litwy (głównie Wilna), Żmudzi, Podola, Wołynia, Grodzieńszczyzny, Polesia, Podlasia i innych regionów dawnej Polski (Jaworska wymienia ponad 60 nazw kościołów).

Pewna ilość obrazków o tematyce religijnej – bez koronki, lecz w podobnej cenie i zbliżonych rozmiarem, a także prawdopodobnie takiego samego przeznaczenia – została uwzględniona w serii IV, „składającej się z wizerunków rytowanych na stali i chromolitografowanych w 8ce większej”²¹. Zarówno Estreicher, jak i Jaworska wymieniają 16 tytułów.

Na podstawie dostępnych katalogów trudno ocenić, ile wzorów obrazków religijnych zaliczanych do obu serii mogło ukazać się w ciągu kilkudziesięciu lat istnienia „Album”. Lucjan Uziębło w jednym z artykułów twierdził, że było ich aż 300²². Podobnie prawie niemożliwe jest dziś ustalenie wielkości nakładów rycinek, choć nie mogły być one zupełnie niskie – wiadomo, że Wilczyński rozprawdzał je, korzystając m. in. z pośrednictwa księży²³ i wchodząc w ten sposób ze swoją ideą „pod strzechy”. Obrazki pełniły rolę zarówno użytkową, jak i kolekcjonerską, miały też przystępne ceny (20-40 kopiejek)²⁴, co na pewno wpływało na ich popularność. Zostały entuzjastycznie przyjęte przez krytykę i odbiorców. Wychwalano ich jakość, wartość edukacyjną, rodzimy charakter²⁵ i przeciwstawiano powszechnym do tej pory obrazkom francuskim i niemieckim²⁶. Rzadziej zdarzały się wypowiedzi krytyczne, których autorzy oceniali ceny jednak jako zbyt wysokie²⁷ i zarzucali Wilczyńskiemu korzystanie z pracy obcych artystów i pomijanie miejscowych zakładów litograficznych²⁸. Wydawca, opierając

²¹ K. Estreicher, *Wilczyński...*, s. 84.

²² Zob. L. Uziębło, *Jan Kazimierz Wilczyński...*, s. 247.

²³ Zob. J. Jaworska... 1972, s. 392-393.

²⁴ 20 kop. kosztował np. egzemplarz warszawskiego „Tygodnika Ilustrowanego” (1863 r.).

²⁵ Zob. [b. a.], *Obrazki z Album Wileńskiego*, „Виленскій Вѣстникъ. Kuryer Wileński” 1863, nr 1, s. 6.

²⁶ Zob. tamże.

²⁷ Zob. N. Mielezko, *Do redakcji Biblioteki Warszawskiej*, „Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi” 1850, t. 4, zes. 118, s. 180.

²⁸ Zob. J. I. Kraszewski, *Album Wileńskie J.K. Wilczyńskiego obywatela powiatu wilkomierskiego. List do Redakcji Tygodnika Petersburgskiego poprawny i powiększony*,

pierwszy zarzut, podał ciekawe dla dzisiejszych badaczy kulisy produkcji obrazka: „wizerunek [...] wykonany został au burin²⁹ przez najslawniejszego w tym rodzaju artystę w Paryżu, p. Audibrand. Obliczywszy dokładnie, ile potrzeba zapłacić za model, narytowanie, stempel koronki i jej odbicie, za odbicie ryciny, za odbicie modlitwy na stronie odwrotnej, za papier, za przesłanie do Wilna przez Królewiec i Tylżę, obliczywszy koszta sześciu komisantów między Paryżem i Wilnem, rozmaite poprawy, przerabiania, braki i t. d. łatwo się redakcja przekona, że 40 groszy³⁰ za tak artystyczny obrazek jest cena zbyt umiarkowana”³¹.

Modlitwy, o których wspomniał Wilczyński, drukowane były jedynie na odwrocie rycin wykonanych techniką stalorytu. Już pierwszy „Prospekt” z 1850 r. wyraźnie odróżniał obrazki stalorytowe ze „stosowną modlitwą” od droższych i pozbawionych jej chromolitografowanych – przydzielając je do dwóch oddzielnych grup. Wzmianki o autorach modlitw pojawiły się jednak dopiero w „Prospekcie” z 1857 r. (powtórzone przez Estreichera w 1880 r.) – w kilku pozycjach serii IV i V wspomniano o hymnie Władysława Syrokomli (7), Juliana Ursyna Niemcewicza (1) i modlitwie księdza Aleksandra Ważyńskiego (1). Kraszewski w swoim francuskim katalogu z 1865 wymienił 2 obrazki z hymnem Syrokomli. Jaworska w 1976 adnotację o autorstwie modlitw dodała przy 18 obrazkach: 11 – Syrokomli, 3 – Teofila Lenartowicza, 1 – Niemcewicza, 1 – Karoliny Proniewskiej, 1 – Deotymy (Jadwigi Łuszczewskiej), 1 – ks. A. Ważyńskiego. Obrazki z takim dodatkiem stanowiły w tych publikacjach niewielki procent wszystkich rycin posiadających modlitwę. Katalog litewski z 1996 r. nie wspominał w ogóle o wyglądzie rycin na stronie odwrotnej.

Na łamach prasy XIX-wiecznej i z początków XX w. można znaleźć tytuły niektórych umieszczanych na obrazkach hymnów Syrokomli. Dwa wiersze zacytowano nawet w całości (do św. Marcina³² i do św. Tadeusza³³), a 12 „modlitw na obrazkach” włączono do

---

„Athenaeum. Pismo zbiorowe poświęcone historii, filozofii, literaturze i sztuce” 1849, t. 6, s. 215-216.

²⁹ Au burin – tłum. z fr. „dłutem”.

³⁰ Cena 40 gr. nie do końca wydaje się jasna. Obrazek powinien kosztować wg *Bibliografii* Estreichera 20 kopiejek za egz. czarno-biały lub 30 kopiejek za egz. kolorowany.

³¹ J. K. W i l c z y ń s k i, *Do redakcji Biblioteki Warszawskiej*, „Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztuce i przemysłowi” 1850, t. 4, zes. 120, s. 570.

³² Zob. Ł. U z i ę b ł o, *Syrokomla i Album...*, s. 2.

³³ Zob. [b. a.], *Obrazki z Album...*, s. 6.

10-tomowego pośmiertnego wydania *Poezyi* poety z 1872 r.³⁴ Jednakże o treści modlitw innych poetów z reguły milczano. Pozostałe nazwiska (poza Proniewską) zostały jedynie ogólnie wymienione przez Lucjana Uziębłą w jego dwóch artykułach³⁵.

Na miejsce poszukiwań obrazków z hymnami polskich poetów wybrałam Muzeum Narodowe w Warszawie, ponieważ według zdobytej przeze mnie wiedzy zgromadziło ono bogaty zbiór obrazków z wileńskich kolekcji A. Szutinasa, J. I. Kraszewskiego, M. Federowskiego, D. Witke-Jeżewskiego³⁶ i innych. Od początku kwerendy w Muzeum natrafiałam jednak na nieprzewidziane wcześniej trudności. Nie wszystkie obrazki uwzględnione w katalogu Jaworskiej mogłam obejrzeć po stronie verso, ponieważ wiele z nich zostało naklejone na większe karty i oprawione w tomy (prawdopodobnie w tej formie Muzeum otrzymało je z rąk poprzednich właścicieli). Proces ten można by odwrócić jedynie poprzez skomplikowane zabiegi konserwatorskie. Analizie pod kątem obecności wierszy mogłam więc poddać przede wszystkim serię V ze „zbioru wileńskiego” (Gr.Pol. 909) oraz nieliczne pojedyncze ryciny z innych kolekcji. Zrozumiałam, że nie istnieje pojęcie uniwersalnego wzoru obrazka zawierającego po obu stronach zawsze tę samą treść: rycina przedstawiająca danego świętego mogła zawierać modlitwę z tyłu, bądź też pozostawać pusta, a nawet ten sam tekst na różnych egzemplarzach różnił się często pisownią (w wyniku dodruków, wersji próbnych itd.³⁷). Katalog Jaworskiej nie zawsze podawał ściśle informacje odnośnie obrazków z wierszami (np. niektóre sygnatury ze „zbioru wileńskiego” nie zostały w nim uwzględnione³⁸, a pojedyncze ryciny wbrew adnotacji o obecności

³⁴ Zob. Wł. S y r o k o m l a, *Modlitwy na obrazkach*, [w:] tenże, *Poezye Ludwika Kondratowicza (Władysława Syrokomli)*. Wydanie zupełne na rzecz wdowy i sierot autora, t. 7, Warszawa 1872, s. 13-21.

³⁵ Zob. Ł. U z i ę b ł o, *Syrokomla i Album Wilczyńskiego*, „Kurjer Lwowski” 1896, nr 325, s. 2; T e n ż e, *Jan Kazimierz Wilczyński...*, s. 247.

³⁶ Zob. J. J a w o r s k a... 1976, s. 214-215.

³⁷ Zob. Tamże, s. 219.

³⁸ W katalogu J. Jaworskiej nie zostały odnotowane następujące sygnatury: Gr.Pol. 909/129 (poz. 256, s. 361 – św. Weronika); Gr.Pol. 909/57, Gr.Pol. 909/58 (poz. 259, s. 361 – św. Filomena); Gr.Pol. 909/130 (poz. 261, s. 362 – św. Tadeusz); Gr.Pol. 909/134 (poz. 268, s. 363 – Wizerunek Zbawiciela łaskami słynącego w Lubarze); Gr.Pol. 909/120 (poz. 278, s. 366 – N. P. Maria Bolesna); Gr.Pol. 909/110 (poz. 246, s. 357 – Matka Boska Latyczewska); Gr.Pol. 909/16 (poz. 257, s. 361 – św. Cecylia).

hymnu pozostawały po stronie verso puste³⁹). Konieczna była fizyczna weryfikacja wszystkich obrazków.

W wyniku kwerendy w Muzeum Narodowym w Warszawie, uzupełnionej informacjami z Litewskiego Archiwum Literatury i Sztuki, powstał jednak zbiór 18 wzorów: 11 tytułów z wierszami Syrokomli (z serii IV do św. Kajetana; z serii V do św. św.: Zofii, Marcina, Weroniki, Anieli, Heleny, Filomeny Tadeusza, Zbawiciela na Śnipsiszkach w Wilnie, Matki Boskiej Ostrobramskiej, Zbawiciela łaskami słynącego w Lubarze), 4 – Lenartowicza (z serii V do: Anioła Stróża, Matki Boskiej Bolesnej, Łatyczewskiej, Pocieszenia), 1 – Niemcewicza (z serii V do św. Cecylii), 1 – Deotymy (z serii V do Matki Boskiej Ostrobramskiej), 1 – Proniewskiej (z serii V do Matki Boskiej Ostrobramskiej). Szczegółowe informacje na temat tytułów rycin (z uwzględnieniem oryginalnej pisowni), miejsca ich przechowywania oraz konkretnych sygnatur zostały podane przeze mnie w bibliografii w dziale I. Natomiast opublikowane na obrazkach hymny wraz z ich tytułami (również w zapisie oryginalnym) – umieściłam w Aneksie. Pomięłam jedynie obrazek z tekstem wspomnianego wcześniej księdza Aleksandra Ważyńskiego (przedstawiający św. Justyna), ponieważ modlitwa ta nie była napisana wierszem.

Nie udało mi się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie odnaleźć natomiast obrazków pasujących do 3 modlitw Syrokomli znanych mi z wydania *Poezycj z 1872 r.*: „Hymnu o chrzcie Chrystusa”⁴⁰ (który teoretycznie powinien znajdować się na odwrocie rycinki z serii V „S. Jan Chrzciciel Podług Obrazu znajdującego się niegdyś w Kościele XX. Dominikanów w Mereczu”⁴¹), „Hymnu do Świętego Kazimierza”⁴² (katalog Jaworskiej podaje kilka pozycji związanych z tym świętym: poz. 144, 145, 155, 274⁴³, jednakże bez adnotacji o hymnie), „Hymnu do Zbawiciela w kościele katedralnym w Wilnie”⁴⁴ (pod poz. 147 figurują dwa obrazki bez adnotacji o hymnie: w serii IV „Zbawiciel Ukrzyżowany

³⁹ Np. poz. 258, s. 316 – „S. Jan Chrzciciel Podług Obrazu znajdującego się niegdyś w Kościele XX. Dominikanów w Mereczu” z adnotacją o hymnie Władysława Syrokomli: obrazek Gr.Pol. 909/80 po stronie *verso* był pusty, a inne sygnatury niemożliwe do zweryfikowania.

⁴⁰ Zob. Wł. Syrokomla, *Modlitwy na obrazkach...*, s. 19.

⁴¹ Zob. J. Jaworska... 1976, s. 316 (poz. 258); patrz: przypis nr 40.

⁴² Zob. Wł. Syrokomla, *Modlitwy na obrazkach...*, s. 16.

⁴³ Zob. J. Jaworska... 1976, s. 325, 331, 364.

⁴⁴ Zob. Wł. Syrokomla, *Modlitwy na obrazkach...*, s. 14-15.

Podług obrazu Szymo: Czechowicza znajdujacego się w Kościele Katedralnym w Wilnie“ oraz w serii V „Zbawiciel Ukrzyżowany Wizerunek Obrazu znajdujacego się w Katedrze Wileńskiej”⁴⁵; Estreicher podaje w serii IV tytuł „Chrystus na krzyżu podług obrazu S. Czechowicza w kościele katedralnym Wileńskim” z informacją o hymnie Syrokomli⁴⁶).

Z moich pierwszych obserwacji wynikało, że treść wierszy związana była zazwyczaj ściśle z wizerunkami świętych na konkretnych obrazkach (wyjątek stanowi jeden z hymnów Lenartowicza umieszczony na trzech rycinach przedstawiających trzy różne cudowne obrazy Matki Boskiej). Tytuły były proste: „Hymn”, „Do Anioła Stróża”, „Do N. P. Marii Ostrobramskiej” itp., a w niektórych przypadkach w ogóle ich brakowało. Wydaje się, że modlitwy mogły powstawać na zamówienie wydawcy. Działo się tak w każdym razie w przypadku Syrokomli – świadczą o tym wypowiedzi przyjaciół poety⁴⁷ oraz treść jego listu do Wilczyńskiego, jaki udało mi się odnaleźć w Bibliotece Wróblewskich w Wilnie, cytowany również przez Lucjana Uziębłą w jednym z artykułów⁴⁸. Sporne są jednak daty publikowania przez Syrokomlę niektórych hymnów (np. do św. Tadeusza: 1855-58⁴⁹, 1861⁵⁰ czy 1862⁵¹). Wierszy na zamówienie Wilczyńskiego nie pisał na pewno Niemcewicz, ponieważ w czasie wydawania „Album” już nie żył. Umieszczony przez wydawcę na obrazku przedstawiającym świętą Cecylię jego hymn jest fragmentem wydanej już w 1838 r. „Ody do muzyki”, stanowiącej przekład dzieła angielskiego poety Alexandra Pope’a⁵².

⁴⁵ Zob. tamże, s. 325, 331, 326.

⁴⁶ Zob. K. Estreicher, *Wilczyński...*, s. 84.

⁴⁷ Zob. Dr Szeli ga, *Jan Kazimierz Wilczyński*, „Kłosy” 1886, nr 1087, s. 262; Ł. Uziębło, *Syrokomla i Album...*, s. 2-3; przypis w publikacji: Wł. Syrokomla, *Hymn do Pana Jezusa na Śnipszkach w Wilnie*, [w:] tenże, *Wybór poezji Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza)*, oprac. S. Cywiński, t. 2, Wilno 1923, s. 5.

⁴⁸ Zob. Biblioteka Wróblewskich w Wilnie, F29-294, L. 3 [list Wł. Syrokomli do J. K. Wilczyńskiego z dn. 7 marca 1861 r.]; List został przedrukowany w artykule: Ł. Uziębło, *Syrokomla i Album...*, s. 2.

⁴⁹ Zob. Wł. Syrokomla, *Modlitwy na obrazkach*, [w:] *Poezje Ludwika Kondratowicza (Władysława Syrokomli)*. Wydanie zupełne na rzecz wdowy i sierot autora, t. 7, Warszawa 1872, s. 21.

⁵⁰ Zob. Ł. Uziębło, *Syrokomla i Album...*, s. 2.

⁵¹ Zob. [b. a.], *Obrazki z Album...*, s. 6.

⁵² Zob. J. U. Niemcewicz, *Oda do muzyki w dzień ś. Cecylii*, [w:] Tenże, *Dzieła poetyczne wierszem i prozą J. U. Niemcewicza. Tom trzeci. Wydanie nowe i kompletne Jana Nep. Bobrowicza*, Lipsk 1838, s. 94-95.

Zastanawia rola, jaką pełniły dołączone do rycinek wiersze. Czy były one jedynie słowną ilustracją do przedstawionych postaci świętych zwiększającą atrakcyjność obrazków? Czy funkcjonowały również oddzielnie? Widać, że wydawca wybrał autorów hymnów z dużą rozwagą. Nie byli nimi przypadkowi twórcy, lecz czołowi poeci polscy tamtych czasów. Najmniej znana wśród nich wydaje się być Karolina Proniewska, jednakże na Litwie cieszyła się dużą popularnością i porównywano ją pod względem talentu do Deotymy⁵³. Wszystkie modlitwy Syrokomli z odnalezionych obrazków były publikowane później również w innych miejscach (zbiory poezji, artykuły prasowe i in.) i wygląda na to, że postrzegano je jako ważne. Syn Syrokomli, Władysław Kondratowicz, zamierzał podobno powtórzyć hymny ojca, dobierając do nich ładniejsze według siebie ilustracje (np. Stachiewicza) – taką informację podał „Kurjer Lwowski” w 1896 r.⁵⁴. Niektóre z modlitw poety pełniły samodzielną funkcję religijną. W jednym z artykułów wspomina się o „odmawianej” modlitwie do św. Marcina⁵⁵, o śpiewanym hymnie „Jezu słynący łaskami w Lubarze...”⁵⁶. Podobnie samodzielnie funkcjonowała jedna z modlitw Lenartowicza „Do Anioła Stróża” – występująca zarówno w podręczniku do nauki języka polskiego dla szkół ludowych (1872 r.)⁵⁷, jak i w zmienionej formie w śpiewniku księdza Siedleckiego⁵⁸ (w tej ostatniej wersji hymn funkcjonuje do dziś⁵⁹). Informacje odnośnie recepcji pozostałych wymienionych w artykule hymnów czekają ciągle na odnalezienie. Opisy publikacji cytujących wiersze z obrazków umieściłam w bibliografii w dziale IV.

⁵³ Zob. [M. B a l i Ń s k i], *Listy z nad brzegów Krozenty*, „Gazeta Warszawska” R. 94, 1856, nr 203 + dodatek, s. 6; W. A l b e r t, *Korrespondencja Kroniki. Wilno d. 14 (26) Lipca 1858 r.*, „Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych” R. 3, 1858, nr 202, s. 2-3.

⁵⁴ Zob. Ł. U z i ę b ł o, *Syrokomla i Album...*, s. 3.

⁵⁵ Zob. tamże, s. 2.

⁵⁶ Zob. J. W ł a s t, *Opowiadania historyczne z dziejów okolicy Słuczy i jej dopływów*, Kraków 1897, s. 44.

⁵⁷ Zob. T. L e n a r t o w i c z, *Do anioła stróża*, [w:] *Trzecia Książka do czytania i nauki języka polskiego dla szkół ludowych*, Wiedeń 1872, s. 230.

⁵⁸ Zob. *O Ty mój Aniele złoty*, [w:] J. S i e d l e c k i, *Śpiewniczek zawierający pieśni kościelne z melodyjami dla użytku młodzieży szkolnej*, wyd. 5, Kraków 1908, s. 280-281.

⁵⁹ Zob. *O mój Ty Aniele złoty* [Nagranie podczas XIII Warsztatów Liturgiczno-Muzycznych „Pieśni o Aniołach” w Gietrzwałdzie (10-13.11.2011) [opublikowany przez „panasoniki” 19.11.2011], [youtube.com/watch?v=m6nWAB1rSx8](https://www.youtube.com/watch?v=m6nWAB1rSx8) [dostęp 25 kwietnia 2018].

Wnioski końcowe

Zbiór zgromadzonych przeze mnie obrazków z hymnami poetów nie jest jeszcze imponujący, a ich analiza wystarczająca. Wykonana przeze mnie praca stanowi zaledwie wstęp do poznania tego interesującego fragmentu kultury polskiej. Kilku rycinek, o których istnieniu wiedziałam na podstawie literatury, nie udało mi się fizycznie odnaleźć. Możliwe jest moim zdaniem odnalezienia jeszcze całkiem nowych tytułów, niewspomnianych dotychczas w publikacjach – obrazki z hymnami Lenartowicza, Niemcewicza, Deotymy i Proniewskiej, jak również wiersz Syrokomli „Jezu słynący łaskami w Lubarze...” zostały uwzględnione dopiero w katalogu Jaworskiej z 1976. Pewną ilość rycinek posiada Biblioteka Jagiellońska, niektóre z nich udostępnione są w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej. Niestety te, które do tej pory udało mi się obejrzeć, po stronie *verso* pozostawały puste. Wiele obrazków z „Album Wileńskiego” znajduje się na terenie Wilna. Katalog litewski z 1996 r., wspomniany przeze mnie, wymienia jako miejsce przechowywania obrazków i innych rycin z „Album”: Litewskie Muzeum Narodowe, Litewskie Muzeum Sztuki, bibliotekę i muzeum Uniwersytetu Wileńskiego i Bibliotekę im. Wróblewskich. Informacje te jednak wymagają bardziej szczegółowego sprawdzenia. W Bibliotece im. Wróblewskich natrafiłam do tej pory jedynie na ryciny większych formatów, wszystkie naklejone na karty i oprawione w tomy. W Litewskim Muzeum Sztuki sala V Galerii Obrazów poświęcona jest J. K. Wilczyńskiemu i jego dziełu – można więc liczyć, że w zbiorach muzeum znajdują się również obrazki religijne.

W poszukiwaniu obrazków z tekstami niestety wszelkiego rodzaju katalogi i opracowania można traktować jedynie jako pewnego rodzaju wskazówkę. Informacje w nich zawarte są zazwyczaj w tej dziedzinie mało precyzyjne, a czasami nawet błędne. Należy liczyć się również z tym, że niektórych odnalezionych obrazków nie da się zbadać w prosty sposób ze względu na formę ich przechowywania w archiwach (np. ponaklejane na większe karty). Poza rycinkami zawierającymi na odwrocie hymny istnieje jeszcze o wiele większy zbiór z modlitwami niewierszowanymi, najczęściej bez podanego autora (poza przypadkiem księdza Aleksandra Ważyńskiego). Tego rodzaju obrazki stanowią również na pewno bardzo ciekawy materiał badawczy.

Zdając sobie sprawę z przyczynkowego charakteru mojej pracy, mam nadzieję, że stanie się ona inspiracją dla kolejnych osób i zaczątkiem bardziej pogłębionych badań nad omówionym przeze mnie zagadnieniem. Obrazki mogą stanowić przecież materiał badawczy zarówno dla historyków, jak i historyków sztuki, religii, literatury czy języka.

ANEKS

(teksty hymnów znajdujących się na obrazkach religijnych należących do „Album Wileńskiego”⁶⁰)

Wykaz skrótów

- LLMA** – Litewskie Archiwum Literatury i Sztuki
MNW – Muzeum Narodowe w Warszawie
VUMM – Muzeum Uniwersytetu Wileńskiego
LNM – Litewskie Muzeum Narodowe
LMAb – Biblioteka Wróblewskich w Wilnie

Prospekt 1850 – Wilczyński J. K., *Album Wileńskie czyli zbiór Rycin, Litografji i Chromolitografji, poświęcony wyłącznie przedmiotom krajowym, i wykonany ze szczególnem staraniem przez najznakomitszych Mistrzów w Paryżu*, Wilno 1850.

Prospekt 1857 – Wilczyński J. K., *Album Wileńskie czyli zbiór Rycin, Litografji i Chromolitografji, poświęcony wyłącznie przedmiotom krajowym, i wykonany ze szczególnem staraniem przez najznakomitszych Mistrzów w Paryżu*, Wilno 1857.

Catalogue – Kraszewski J. I., *Catalogue d'une Collection Iconographique Polonaise composée des dessins originaux, gravures, xylographies, lithographies, illustrant l'histoire, la géographie, antiquités, costumes, moeurs, armes, meubles etc. de l'ancienne Pologne, de ses provinces et pays limitrophes*, Dresde [1865].

---

⁶⁰ Teksty hymnów zostały przedstawione zgodnie z ich oryginalnym zapisem obecnym na obrazkach, bez zastosowania jakichkolwiek zabiegów modernizacyjnych.

Estreicher – *Wilczyński J.K.* w: Estreicher K., *Bibliografia polska XIX stolecia*, t. 5, Kraków 1880, s. 79-88.

Poezye 1872 – *Poezye Ludwika Kondratowicza (Władysława Syrokomli): wydanie zupełne na rzecz wdowy i sierot autora*, t.7, Warszawa 1872, s. 13-21.

Jaworska 1972 – Jaworska J., *Album Wileńskie i jego wydawca Jan Kazimierz Wilczyński w świetle korespondencji z Konstantym Świdzińskim*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 1972, t. 16, s. 289-403

Jaworska 1976 – Jaworska J., *Album Wileńskie w zbiorach graficznych Muzeum Narodowego w Warszawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, 1976, t. 20, s. 226-404.

Katalog litewski – *Jonas Kazimieras Vilčinskis (1806-1885) ir jo leidiniai. Parodos katalogas*, red. Vl. Gasiūnas, R. Budrys, Vilnius 1996, s. 17-32.

1. Władysław Syrokomla – Figura Zbawiciela na Śnipiszkach

Opis na obrazku: Figura Zbawiciela na Snipiszkach w Wilnie; Album de Wilna. 5e Série, N° 55; Drouart Imp. Paris; Wład. Syrokomla⁶¹.

Tytuł wiersza: brak.

Treść wiersza:

Z Ojcem Przedwiecznym stolicę dzieli
 Na twarz padają przed nim Anieli,
 Na Jego IMIE piekło się trwoży.
 Oto Syn Boży
 Obarczon krzyżem w koronie z cierni
 Męczą go ludzie niemiłosierni;
 Krew płynie z czoła, łza tryska z powiek
 Oto jest człowiek.
 Ty który ludzkość wzięłeś w twą pieczę

⁶¹ Opisany egzemplarz: LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 2.

Na krzyż przybity Boże - Człowiecze!
Wnidź nam do serca niech się w nim zbudzi
Miłość dla ludzi.
A gdy w naszego życia zawodzie
Krzyż nas obarczy a cierń ubodzie:
Godnie przebywać drogi cierniste
Pomóż nam Chryste.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Katalog litewski (poz. 220; LNM, IMik 344), – z adnotacją o hymnie: Prospekt 1857 (nr 223), Estreicher 1880 (s. 87, poz. 223), Jaworska 1976 (s. 358, poz. 250), – cytowanie hymnu: *Poezye 1872* (s. 13-14 „Hymn do P. Jezusa na Śnipiskach w Wilnie”); Syrokomla Wł., *Hymn do Pana Jezusa na Śnipiskach w Wilnie*, w: tenże, *Wybór poezyj Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza)*, oprac. S. Cywiński, t. 2, Wilno 1923, s. 5.

2. Władysław Syrokomla – Święta Aniela

Opis na obrazku: S. Aniela Podług Obrazu znajdującego się w Kościele X.X. Bernardynów w Słucku; Album de Wilna. 5e Série. N° 58; Imp. de Drouart Paris; Wład. Syrokomla⁶².

Tytuł wiersza: Hymn.

Treść wiersza:

Święta Anielo! dostojna wdowo!
Gdy śmierć stargała Twe ziemskie śluby,
Ty wzięłaś inszą szatę godową:
Habit zakonu ciężki a gruby,
Wyższa nad żądze ziemskich korzystek
Grosz twój ubóstwu oddałeś wszystkim.
Oto my ludzie ziemscy cielesni,
Brzydka namiętność serca nam miota
W głębinach duszy zdradnie się cieśni,
Żądza rokoszy i chciwość złota
Niechże za Twoją czystą przyczyną
Nam ziemskie żądze z piersi wyginą.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Prospekt 1857 (nr 225), Estreicher (s. 87, poz. 225), Katalog litewski (poz. 227; VUMM G 347); – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 359, poz. 252); – cytowanie hymnu: *Poezye 1872* (s. 18-19 „Hymn do Świętej Anieli”).

---

⁶² Opisany egzemplarz: LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 6.

3. Władysław Syrokomla – Święta Filomena

Opis na obrazku: S. Filomena Podług Obrazu znajdującego się w Kościele Worońskim Djecezyi Wileńskiej; Album de Wilna N°. 65; Wł. Syrokomla⁶³.

Tytuł wiersza: Hymn Do S^{tey} Filomeny.

Treść wiersza:

Dziewica, której wdziękami,
 Monarcha Rzymski ujęty,
 Próżną nadzieją się mami,
 Uwikłać w ziemskie ponęty!
 Lecz w twojem sercu ukryty
 Chrystus, swą miłość rozżarza,
 Wzgardziłaś ziemskie zaszczyty,
 Wzgardziłaś miłość Cesarza!
 Gdy go rozjątrzył twój opor,
 Pod miecz katowski Cię bierze,
 Ochoczo poszłaś pod topor,
 Dopełnić z niebem przymierze.
 Swej męczenniczki wyrazy,
 Chrystus ochoczo wysłucha:
 Wybłagaj nam czystość ducha,
 Broń nasze myśli od skazy!

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Prospekt 1857 (nr 232), Estreicher (s. 87, poz. 232), Katalog litewski (poz. 201; G 2075); – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 361, poz. 259); – cytowanie hymnu: *Poezye* 1872: (s. 16-17 „Hymn do Świętej Filomeny”).

4. Władysław Syrokomla – Święta Helena

Opis na obrazku: S. Helena Podług obrazu znajdujacego się w Kościele X.X. Bernardynów w grodzie; Album de Wilna. 5e Série. N° 60; Drouart Imp. r. du Fouarre Paris; Wład. Syrokomla⁶⁴.

Tytuł wiersza: Hymn.

Treść wiersza:

Święta Heleno! o Matko Cesarza,
 Co nowe światło nad Rzymem rozżarza!

⁶³ Opisywany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/57.

⁶⁴ Opisywany egzemplarz: LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 7.

Dał chrzestny chryzmat pogańskiemu swiatu,
Namascił czoło ludu i senatu,
A karty dziejów rozpocząwszy nowe,
Na Kapitolu wznosił godło krzyżowe.
Tyś Chrzesciaństwu dała skarb iedyny,
Krzyż krwią przesiękły Baranka bez winy
Zarzucon gruzem i nasypem ziemi,
Dał się odkopać rękami twojemi;
Przez cię ludzkosci co Chrystusa wyzna
Wrócona po Nim najdroższa spuszczna.
Naucz nas Święta kochać krzyż ten stary
Duchem Miłości, i Duchem ofiary
Do ramion JEgo wołamy w niedoli
Niech nas przygarną gdy nam serce boli.

Bibliografia: – z adnotacją o hymnie: Prospekt 1857 (nr 227), Estreicher (s. 87, poz. 227), *Catalogue* (s.114), Jaworska 1976 (s. 360, poz. 254); – cytowanie hymnu: *Poezye* 1872 (s. 20-21 „Hymn do św. Heleny”).

5. Władysław Syrokomla – Święty Kajetan

Opis na obrazku: S. Kajetan Patron Do Boskiej Opatrzności Podług Obrazu znajdującego się w Kościele Pana Jezusa na Antokolu w Wilnie; Album de Wilna; Imp. Lemercier, r. de Seine, 57, Paris; Władysław Syrokomla⁶⁵.

Tytuł wiersza: Hymn.

Treść wiersza:

O Kajetanie! święty patronie!
Cóż Bogu zlecał Twoje potrzeby,
A ufna wiara coś nosił w łonie,
Hojne z Niebiosów sprowadza chleby.
O! my wierzymy w te cuda Wiary,
Ale się troski pozbyć niemożem,
Nie dla nas cudu przywilej stary,
Bośmy bluźniercy w obliczu Bożem!
Gdy Pan w swym gniewie albo przestrodze
Tak wielu klęski ziemię dotyka,
My potrzebami dręczeni srodze

⁶⁵ Opisany egzemplarz: LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 1.

Wzywamy ciebie na pośrednika.
 Oto na polach nieurodzaje!
 Oto kalecy do prac niezdolni!
 Oto sierota głodu doznaje!
 Któż wyrobnika z nędzy uwolni!?
 Gdy nasza troska nic niepomocze
 Święty patronie w Tobie otucha
 Módl się za nami o dary Boże
 O wiarę w sercach i spokój ducha!

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Prospekt 1850 (poz. 95), Rastawiecki E., *Oleszczyński Antoni*, w: tenże, *Słownik rytowników Polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej pracujących*, Poznań 1886 (s. 230, poz. 142), *Pamiętnik wystawy starych rycin polskich ze zbioru Dominika Witke-Jeżewskiego urządzony staraniem Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w r. 1914*, Warszawa 1914 (s. 66, poz. 606), Jaworska 1976 (s. 338, poz. 169); – z adnotacją o hymnie: Prospekt 1857 (poz. 95), Estreicher (s. 85, poz. 95); – cytowanie hymnu: *Poezye 1872* (s. 17-18 „Hymn do Świętego Kajetana”); – nt. obrazka: Jaworska 1972, s. 372, 395.

6. Władysław Syrokomla – Święty Marcin

Opis na obrazku: S. Marcin Podług Obrazu znajdującego się w Kościele Katedralnym w Poznaniu; Album Wileńskie. N° 78; Wł. Syrokomla⁶⁶.

Tytuł wiersza: Hymn.

Treść wiersza:

Święty Marcinie! coś zbrojnie
 Stawał w rycerskiej postaci,
 Chrobre miał serce na wojnie
 A chrześcijańskie dla braci.
 Tnąc mieczem jak błyskawicą
 Lub chyże puszczać strzały,
 Z oczu zakrytych przyłbicą,
 Łzy miłosierdzia się lały
 Nie mogło serce znieść Twoje
 Gdy biedni żebrzą i płaczą
 Płaszcz twój roskrawasz na dwoje,
 By okryć nagość żebraczy.

⁶⁶ Opisany egzemplarz: LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 4.

Módl się niech Bóg nas rozbudzi,
Da miłość w społeczném względzie,
Żadna ofiara dla ludzi
Niechaj nam przykrą nie będzie.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Katalog litewski (poz.208; G 81); – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 368, poz. 293); – cytowanie hymnu: Uziębło Ł., *Syrokomla i Album Wilczyńskiego*, „Kuryer Lwowski” 1896, nr 325, s. 2-3; – nt. obrazka i hymnu: Uziębło Ł., *Syrokomla i Album...*, s.2-3, [b. a.], *Obrazki z Album Wileńskiego*, „Виленскій Вѣстникъ. Kuryer Wileński” 1863, nr 1, s. 6.

7. Władysław Syrokomla – Święty Tadeusz

Opis na obrazku: S. Tadeusz Podług Obrazu znajdującego się w Kościele S. Jana w Wilnie; Album Wileńskie. N°. 77; Wł. Syrokomla⁶⁷.

Tytuł wiersza: Hymn.

Treść wiersza:

Zaniechaj Wdowo tęsknoty
Bóg widzi boleść twej duszy:
W Niebo spójrzycie sieroty,
A Bóg łzy wasze osuszy!
ON ciernie waszego czoła
ON oczy zalane łzami
W opiekę zdał Apostoła
Tadeusz czuwa nad wami.
Gdy z myślą bolesną w głowie
Powisną ręce bezwładnie
Kiedy sierocie i wdowie
I chleba łaknąć wypadnie.
Bądź Tadeuszu na straży,
Niebo twych modłów wysłucha
Chlebem nakarmi nędzarzy
Łaską umocni ich ducha.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Prospekt 1857 (nr 234), Estreicher (s. 87, poz. 234), Katalog litewski (poz. 251; VUMM, G 107), – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 362, poz. 261), – cytowanie hymnu: *Poezye 1872* (s. 20 „Hymn do św. Tadeusza”); [b. a.], *Obrazki z Album Wileńskiego*,

---

⁶⁷ Opisywany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/48.

„Виленскій Вѣстникъ. Kuryer Wileński” 1863, nr 1, s. 6; Uziębło Ł., *Syrokomla i Album Wilczyńskiego*, „Kurjer Lwowski” 1896, nr 325, s. 3, – nt. obrazka i hymnu: Dr Szeliga, *Jan Kazimierz Wilczyński*, „Kłosy” 1886, nr 1087, s. 262.

8. Władysław Syrokomla – Święta Weronika

Opis na obrazku: S. Weronika Podług Obrazu znajdującego się w Kościele X. X. Bernardinów w Pińsku; Album de Wilna. 5e Série. N° 59.; Imp. de Drouart Paris; Wł. Syrokomla⁶⁸.

Tytuł wiersza: Hymn.

Treść wiersza:

Gdy się nad Zbawcą ciżba okrótna,
Prowadząc na śmierć, pastwi jak może,
Tkliwa Niewiasta ze szmatem płótne
Pospiesza otrzeć Oblicze Boże.
Starłszy znój z Czoła i krew co płynie,
Chrystus niewiastę pamiątką darzy:
Oto na białej płótne tkaninie,
Odbija Obraz swej Boskiej twarzy.
Duszo w miłości Bożej ognista!
Cóż otrzymała cud znakomity,
Módl się za nami! niech obraz Chrysta
Na naszych sercach mamy odbity!
Śladem Chrystusa, gdy cierpiąc srodze
Dzwigamy krzyże na smutnej ziemi;
Uproś nam cnotę, wytrwanie w drodze,
I miłosierdzie nad cierpiącymi.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Katalog litewski (poz. 253; LNM, IMik 2487), – z adnotacją o hymnie: Prospekt 1857 (nr 229), *Catalogue* (s. 192), Estreicher (s. 87, poz. 229), Jaworska 1976 (s. 361, poz. 256), – cytowanie hymnu: *Poezye* 1872 (s. 15 „Hymn do Świętej Weroniki”).

9. Władysław Syrokomla – Święta Zofia

Opis na obrazku: S. Zofija Podług obrazu znajdujacego się w Kościele Katedralnym w Żytomierzu; Album de Wilna 5e Série, N° 54; Imp. de Drouart, Paris; Wład. Syrokomla⁶⁹.

⁶⁸ Opisany egzemplarz: LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 5.

⁶⁹ Opisany egzemplarz: LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 3.

Tytuł wiersza: Hymn.

Treść wiersza:

Zofijo swieta, matko pobożna
Coś dała przykład w gronie Twej dziatwy.
Jak chrzesciance wielką być można,
Jak zgon dla prawdy słodki, łatwy,
Gdy współ z Tobą na śmierć otwartą
Wiedli Twą dziatwę srodzy morderce
Choć serce matki najsrożej darto,
Lecz nieuległo potężne serce.
O bohaterek wzorze iedyny!
Patronką matek zostań na ziemi
Niech wzorem waszym córki i syny
Wobliczu niebios będą świętymi.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Katalog litewski (poz. 272; LMAb, inv. N 3004), – z adnotacją o hymnie: Prospekt 1857 (nr 222), Estreicher (s. 87, poz. 222), Jaworska 1976 (s. 358, poz. 249), – cytowanie hymnu: *Poezye* 1872 (s. 18, „Hymn do Świętej Zofii”).

10. Władysław Syrokomla – Wizerunek Najświętszej Panny Ostrobramskiej

Opis na obrazku: Wizerunek N. P. Ostrobramskiej i Wnętrza Kaplicy Ostrobramskiej; Album de Wilna; Władysław Syrokomla⁷⁰.

Tytuł wiersza: brak.

Treść wiersza:

Królująca z wysoka,
Nad murami naszemi!
Rzuc promienny blask oka.
Spójrzij Matko ku ziemi.
Tu w błagalnym rozgwarze.
Płynie modła w przestrzeni.
Tu sieroty, nędzarze,
Tu na duszy strapieni;
Ich nadzieja jedyna
Twoja litość Matczynya. –

---

⁷⁰ Opisany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/95.

Znasz co w myślach się mieści.
 I co w sercach nam pała;
 Znasz tajniki boleści.
 Boś Ty sama bolała!
 Wiesz kto ulgę udziela.
 Niechże Syn Twój–Bóg–Człowiek
 Choć promykiem wesela
 Łzy osuszy nam z powiek –
 Niech się wstawi do Syna
 Twoja litość Matczyna!

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Prospekt Wilczyńskiego 1857 (nr 113 i 151 ogólnie o obecności modlitwy), Estreicher (poz. 113 i 151 ogólnie o obecności modlitwy), – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 352, poz. 213), – cytowanie hymnu: *Poezycy 1872* (s. 13 „Hymn do N. P. Maryi Ostrobramskiej”), – nt. obrazka: Kraszewski J. I., *Album Wileńskie J.K. Wilczyńskiego obywatela powiatu wilkomierskiego. List do Redakcji Tygodnika Petersburgskiego poprawny i powiększony*, „Athenaeum” 1849, t. 6, s. 223, 226; tenże, *Listy ze wsi. XIV. Dalszy ciąg Albumu Wileńskiego J. K. Wilczyńskiego, obywatela powiatu Wilkomierskiego*, „Tygodnik Petersburski” 1850, nr 52, s. 337; Jaworska 1972, s. 389, 393; Tamże, s. 215.

11. Władysław Syrokomla – Wizerunek Zbawiciela łaskami słynącego w Lubarze

Opis na obrazku: Wizerunek Zbawiciela łaskami słynącego w Kościele O.O. Dominikanów w Lubarze na Wołyniu; Album de Wilna N°. 82; Wł. Syrokomla⁷¹.

Tytuł wiersza: Hymn.

Treść wiersza:

Jezu słynący łaskami w Lubarze!
 Nie tylko ludzie stawiają Ci ołtarze,
 Lecz drżą przed Tobą o Twórcę i Panie
 Potęgę niebios i piekiel otchłanie.
 Niedościgniona Twej mocy potęga!
 Lecz Twoja Miłość jeszcze wyżej sięga:
 Opuszcza nieba wysokie trony,
 Aby ratować ród ludzki zgubiony.
 Wir piekielnego przygasza ogniska
 Krwią przenajświętszą co z serca wytryska.

⁷¹ Opisany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/65.

Jeżu słynący łaskami w Lubarze
Otośmy grzeszni! otośmy nędzarze!
W sercu Twém mamy jedyne nadzieje:
Źródło miłości niechaj nas obleje!
Bądź nam miłościw! bo zginieć widocznie
Gdy wedle winy Twój sąd się rozpocznie!
Uleczasz ciała niemoce i rany,
Racz przynieść ulgę duszy schorowanej,
Niech w piersi zdrowe u wolne od zbrodni
Przyjąć Cię Boże zostaniemy godni.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Katalog litewski (poz. 221; LMAb, A 9145, N 653), – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 363-364, poz. 268), – cytowanie hymnu: Włast J., *Opowiadania historyczne z dziejów okolicy Słuczy i jej dopływów*, Kraków 1897, s. 44; [Giżycki Jan Marek Antoni], *Wykaz klasztorów dominikańskich Prowincji Ruskiej. Część II*, Kraków 1923, s. 133-134.

12. Teofil Lenartowicz – Anioł Stróż

Opis na obrazku: Anioł Stróż Podług Obrazu znajdującego się niegdyś w Kościele X. X. Dominikanów w Oszmianie.; Album de Wilna 5^e. Serie. N°. 70; T. Lenartowicz⁷².

Tytuł wiersza: Do Anioła Stróża.

Treść wiersza:

O mój ty Aniele złoty
Z samego Nieba przychodniu,
Bądź przewodnikiem sieroty
Przez całe życie dzień po dniu.

Niech twoje pogodne oko
Ustawnie nademną czuwa,
Nad tą przepaścią głęboką,
Kędy się noga obsuwa.

Prowadź mię, zbawienie moje.
A we śnie śród nocy głuchej,
Odpędzaj złych myśli roje,
Jak owe niedobre muchy.

---

⁷² Opisany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 1641/14.

Twój głos niech na mnie wciąż woła
 Żebym pod górę szedł śmieiej,
 Jak srebrny dzwonek z kościoła
 Kiedy się dzionek zabieli.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Prospekt 1857 (nr 214), Estreicher (s. 86, poz. 214), – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 356, poz. 238), – cytowanie hymnu: Lenartowicz T., *Do anioła stróża*, w: *Trzecia Książka do czytania i nauki języka polskiego dla szkół ludowych*, Wiedeń 1872, s. 230; *O Ty mój Aniele złoty*, w: Siedlecki J., *Śpiewniczek zawierający pieśni kościelne z melodyjami dla użytku młodzieży szkolnej*, Wyd. 5, Kraków 1908, s. 280-281.

13. Teofil Lenartowicz – Matka Boska Latyczewska

Opis na obrazku: Matka Boska Latyczewska; Album de Wilna. N°. 72; Teofil Lenartowicz⁷³.

Tytuł wiersza: brak.

Treść wiersza:

[identyczny tekst, jak w poz. 16 „T. Lenartowicz –Matka Boska Pocieszenia” MNW, Gr.Pol. 909/100, również ten sam nr 72 „Album”; ten sam tekst, lecz różna pisownia, jak w poz. 14 „T. Lenartowicz –Matka Boska Bolesna MNW, Gr.Pol. 909/120]

O Pani świata, gwiazdo zbawienia,
 Różo bez cierni, światło bez cienia,
 Przez twe wygnanie na ziemię cudzą,
 Spraw niech mię ludzkie szczęścia nie łudzą
 Ludzkie radości goryczą strute
 Weselne pieśni na smutną nutę,
 Ludzkie zwycięztwa z wieczną przegraną,
 I znana mądrość z prawdą nieznaną,
 Niech mi za wszystko co świat dać może
 Spokojnie grają ostatnie zorze.
 I zgon mi uproś jako sen lekki
 I sama Panno nasuń powieki.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Prospekt 1857 (nr 221), Estreicher (s. 87, poz. 221), – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 357, poz. 246).

⁷³ Opiswany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/110.

14. Teofil Lenartowicz – Matka Boska Pocieszenia

Opis na obrazku: Matka Boska Pocieszenia Wizerunek obrazu znajdującego się w Kościele S. Jana w Wilnie; Album de Wilna. N°. 72; T. Lenartowicz⁷⁴.

Tytuł wiersza: brak.

Treść wiersza:

[identyczny tekst z tą samą pisownią, jak w poz. 15 „T. Lenartowicz – Matka Boska Latyczewska” MNW, Gr.Pol. 909/110, również ten sam nr 72 „Album de Wilna”; ten sam tekst, lecz różna pisownia, jak w poz. 14 „T. Lenartowicz – Matka Boska Bolesna MNW, Gr.Pol. 909/120]

Bibliografia: – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 367-368, poz. 291).

15. Teofil Lenartowicz – Najświętsza Panna Maria Bolesna

Opis na obrazku: N. P. Marya Bolesna Podług Obrazu znajdującego się niegdyś w Kościele K. Ks: Missyonarzów w Białymstoku; T. Lenartowicz⁷⁵.

Tytuł wiersza: brak

Treść wiersza:

[ten sam tekst, lecz różna pisownia i brak nru „Album”, jak w: poz. 15 „T. Lenartowicz – Matka Boska Latyczewska” MNW, Gr.Pol. 909/110 i poz. 16 „T. Lenartowicz – Matka Boska Pocieszenia” MNW, Gr.Pol. 909/100]

O Pani Swiata Gwiazdo zbawienia,
Różo bez cierni Swiatło bez ciernia,
Przez Twe wygnanie na ziemię cudzą,
Spraw niech mię ludzkie szczęścia nie łudzą
Ludzkie radości goryczą strute
Weselne pieśni na smutną nutę
Ludzkie zwycięztwa z wieczną przegraną,
I znana mądrość z prawdą nieznaną.
Niech mi za wszystko co swiat dadź może
Spokojnie grają ostatnie zorze
I zgon mi uproś jako sen lekki
I sama Panno nasuń powieki.

Bibliografia: – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 366, poz. 278).

⁷⁴ Opisany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/100.

⁷⁵ Opisany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/120.

16. Julian Ursyn Niemcewicz – Święta Cecylia

Opis na obrazku: S. Cecylja Podług Obrazu znajdującego się w Kaplicy przy Kościele S. Jana należącej do Artystów Muzycznych w Wilnie.; J. Ur. Niemcewicz⁷⁶.

Tytuł wiersza: brak.

Treść wiersza:

Muzyki rzewne i lube nucenia,
 Najśłodsze sercu przywodzą wspomnienia;
 Na głos iey, sroga boleść mniej dolega
 I rospacz nawet nadzieję postrzega.
 Ona tu roskosz zwiększając człowieka,
 Odkrywa wczesnie tę która go czeka:
 Przez nią boska Cecylja przez modły swe czyste,
 Osiadła Niebios mieszkania gwiazdziste;
 Bo gdy serce i oczy podniosłszy do góry,
 Z pełnem brzmieniem organów słodkie łączy chóry,
 Modły iej z lubym podnoszą się tonem.
 Nieśmiertelne mocarstwa przed zastę pów tronem.
 Anioły i Cheruby słodyczą przejęte,
 Z pieniem iednej smiertelnej hymny łączą swiete.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Katalog litewski (poz. 234; LNM, IMik 342), – z adnotacją o hymnie: Prospekt 1857 (nr 230), Estreicher 9, s. 87, poz. 230), Jaworska 1976 (s. 361, poz. 257), – treść hymnu: Niemcewicz J. U., *Oda do muzyki w dzień ś. Cecylji*, w: tenże, *Dzieła poetyczne wierszem i prozą J. U. Niemcewicza. Tom trzeci. Wydanie nowe i kompletne Jana Nep. Bobrowicza*, Lipsk 1838, s. 94-95.

17. Deotyma – Najświętsza Panna Ostrobramska

Opis na obrazku: N. P. Ostrobramska w Wilnie. Matko Miłosierdzia Pod Twoją Obronę Uciekamy się; Album de Wilna N° 67; Deotyma⁷⁷.

Tytuł wiersza: brak.

Treść wiersza:

Brama Niebiós niezamknięta,
 Ani strzegą jej odzwierni;
 Jednak trwoga bieg nasz pęta

⁷⁶ Opisany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/16.

⁷⁷ Opisany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 909/90.

Ah! bo ostre progi z cierni!
Duszo! stąpaj w ciernie śmiało
Wszak tam stoi Marya Sama,
Co cię wesprze dłonią białą;
Bramą Nieba: Ostra Brama

Bibliografia: – z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 348, poz. 202).

18. Karolina Proniewska – Wizerunek Najświętszej Panny Ostrobramskiej

Opis na obrazku: Wizerunek N. P. Ostrobramska u Wnętrza Kaplicy Ostrobramskiej; Album de Wilna N°. 68; Karolina Proniewska⁷⁸.

Tytuł wiersza: Do N. P. Maryi Ostrobramskiej.

Treść wiersza:

Ponad Anielskie chory wzniesiona,
Siedm promieni płynie z Jej łona,
Serce Jej wieczną miłością pała
Jasniej nad słońce odziana cała

W gwiaździstym wieńcu Boska Dziewica,
Trojcy Najświętszej Oblubienica,
Lilij białych wonią owiana,
Jaśnieje Matka Niepokalana

W Stolicy wiecznej z Swym Synem w Niebie,
Bogarodzico wielbimy Ciebie!

Jasny Twój Obraz Matko jedyna
Od wieków zdobi Gród Gedymina
Ciebie serdeczne Ludu modlitwy
Wielbią Królową i Matką Litwy
Z miłością wieczną rządz Dziećmi Twemi
Błogosław wszystkim wiernym na ziemi
Bądź Matką Ludu w każdej krainie
Gdzie z wiarą świętą Twe Imie słyńnie.

Bibliografia: – bez adnotacji o hymnie: Prospekt 1857 (nr 151 ogólnie o obecności modlitwy), Estreicher 1880 (s. 86, poz. 151 ogólnie o obecności modlitwy),
– z adnotacją o hymnie: Jaworska 1976 (s. 352, poz. 212).

---

⁷⁸ Opisywany egzemplarz: MNW, Gr.Pol. 22608/8.

Bibliografia⁷⁹**I. Źródła archiwalne****A. Obrazki religijne z „Album de Wilna” zawierające hymny poetów**⁸⁰

a) Obrazki z hymnami Władysława Syrokomli

Figura Zbawiciela na Snipiszkach w Wilnie, Litewskie Archiwum Literatury i Sztuki [dalej: LLMA], F96, Ap. 1, B. 15, L. 2; Muzeum Narodowe w Warszawie [dalej: MNW], Gr.Pol. 909/113.

S. Aniela Podług Obrazu znajdującego się w Kościele X. X. Bernardynów w Słucku, LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 6; MNW, Gr.Pol. 909/1.

S. Filomena Podług Obrazu znajdującego się w Kościele Worońskim Djecezyi Wileńskiej, MNW, Gr.Pol. 909/57, Gr.Pol. 909/58.

S. Helena Podług obrazu znajdującego się w Kościele X.X. Bernardynów w grodzie, LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 7; MNW, Gr.Pol. 909/9.

S. Kajetan Patron Do Boskiej Opatrzności Podług Obrazu znajdującego się w Kościele Pana Jezusa na Antokolu w Wilnie, Litewskie Archiwum Literatury i Sztuki [dalej LLMA], F96, Ap. 1, B. 15, L. 1.

S. Marcin Podług Obrazu znajdującego się w Kościele Katedralnym w Poznaniu, LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 4; MNW, Gr.Pol. 909/55.

S. Tadeusz Podług Obrazu znajdującego się w Kościele S. Jana w Wilnie, MNW, Gr.Pol. 909/48, Gr.Pol. 909/130.

S. Weronika Podług Obrazu znajdującego się w Kościele X. X. Bernardinów w Pińsku, LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 5; MNW, Gr.Pol. 909/44, Gr.Pol. 909/129.

S. Zofija Podług obrazu znajdującego się w Kościele Katedralnym w Żytomierzu, LLMA, F96, Ap. 1, B. 15, L. 3.

Wizerunek N. P. Ostrobramskiej i Wnętrza Kaplicy Ostrobramskiej, MNW, Gr.Pol. 909/95.

Wizerunek Zbawiciela łaskami słynącego w Kościele O. O. Dominikanów w Lubarze na Wołyniu, MNW, Gr.Pol. 909/65, Gr.Pol. 909/112, Gr.Pol. 909/134.

b) Obrazki z hymnami Teofila Lenartowicza

Anioł Stróż Podług Obrazu znajdującego się niegdyś w Kościele X.X. Dominikanów w Oszmianie, MNW, Gr.Pol. 1641/14.

Matka Boska Łatyczewska, MNW, Gr.Pol. 909/110.

⁷⁹ W Bibliografii zastosowano pisownię tytułów zgodną z oryginalną, nie poddając jej zabiegom modernizacyjnym i nie rozwijając zastosowanych skrótów.

⁸⁰ W przypadku większej ilości sygnatur przyporządkowanych do jednego obrazka odwzorowano oryginalną pisownię tytułu obrazka kryjącego się pod pierwszą sygnaturą.

Matka Boska Pocieszenia Wizerunek obrazu znajdującego się w Kościele S. Jana w Wilnie, MNW, Gr.Pol. 909/100.

N. P. Marya Bolesna Podług Obrazu znajdującego się niegdyś w Kościele K. Ks: Missyonarzów w Białymstoku, MNW, Gr.Pol. 909/120.

c) Obrazki z hymnami Juliana Ursyna Niemcewicza

S. Cecylja Podług Obrazu znajdującego się w Kaplicy przy Kościele S. Jana należącej do Artystów Muzycznych w Wilnie, MNW, Gr.Pol. 909/16.

d) Obrazki z hymnami Deotymy (Jadwigi Łuszczewskiej)

N. P. Ostrobramska w Wilnie, MNW, Gr.Pol. 909/90.

e) Obrazki z hymnami Karoliny Proniewskiej

Wizerunek N. P. Ostrobramskiej i Wnętrza Kaplicy Ostrobramskiej, MNW, Gr.Pol. 22608/8.

B. Inne

a) Bibliografia dotycząca hymnów Władysława Syrokomli umieszczonych na obrazkach

Album de Vilno 5^e Serie Nr 59 Imp. de Drouart, Paris, LMAb, RS, F29-102, L. 105.

Syr. Hymn do św. Tadeusza umieszczony na odwrocie św. obrazka, LMAb, RS, F29-102, L. 99.

Syr. Hymny na cześć świętych, LMAb, RS, F29-102, L. 100-102.

Syr. Matka Boska Ostrobramska, LMAb, RS, F29-102, L. 104.

Syrok. Hymn do św. Kajetana umieszczony na odwrocie św. obrazka, LMAb, RS, F29-102, L. 35.

Syrokomla, Hymn do św. Anieli umieszczony na świętym obrazku, Biblioteka Wróblewskich w Wilnie [dalej LMAb], Oddział Rękopisów [dalej RS], F29-102, L. 34.

b) [list **Wł. Syrokomli** do J. K. Wilczyńskiego z dn. 7 marca 1861 r.], LMAb, RS, F29-294 , L. 3.

II. Materiały drukowane nt. „Album de Wilna”

[1849] Grabowski M., *Projekta Artystyczne w Litwie. Pejzaż Polski*, [w:] Tenże, *Artykuły literackie, krytyczne, artystyczne M... Gr...go (Dalszy ciąg Literatury, Krytyki, Korrespondencji i t. d.)*, Warszawa 1849, s. 122-150, <http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/goToPage/bsb10448225.html?pageNo=142> [dostęp 14 marca 2018].

- [1849] Kraszewski J. I., *Album Wileńskie J.K. Wilczyńskiego obywatela powiatu wilkomierskiego. List do Redakcji Tygodnika Petersburgskiego poprawny i powiększony*, „Athenaeum”. Pismo zbiorowe poświęcone historii, filozofii, literaturze i sztuce” 1849, t. 6, s. 211-228, <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication/131328?tab=1> [dostęp 14 marca 2018].
- [1850.04] Rastawiecki E., *Album Wileńskie wydawane przez p. J. K. Wilczyńskiego*, [w:] *Pamiętnik Sztuk Pięknych. Zbiór wiadomości potrzebnych i pożytecznych miłośnikom i zwolennikom sztuki. Rysunkami objaśniany, ze szczególnym względem na rzeczy krajowe. Cz. 1*, red. Podczaszyński B., Warszawa 1850 [kwiecień], s. 60-61, bcpw.bg.pw.edu.pl/Content/1683/05bppsps_starozytnosc.pdf [dostęp 14 marca 2018].
- [1850.07] Kraszewski J. I., *Listy ze wsi. XIV. Dalszy ciąg Albumu Wileńskiego J. K. Wilczyńskiego, obywatela powiatu Wilkomierskiego*, „Tygodnik Petersburski”. *Gazeta rządowa Królestwa Polskiego*” 1850, nr 52 [12/23 lipca], s. 335-338, ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=97207&tab=3 [dostęp 14 marca 2018].
- [1850.10] Mieleszko N., *Do redakcji Biblioteki Warszawskiej*, „Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztuce i przemysłowi” 1850, t. 4, zes. 118 [październik], s. 180-181, sbc.org.pl/dlibra/publication/96723/edition/91175/content?ref=desc [dostęp 14 marca 2018].
- [1850.12] Wilczyński J. K., *Do redakcji Biblioteki Warszawskiej*, „Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztuce i przemysłowi” 1850, t. 4, zes. 120 [grudzień], s. 569-571, sbc.org.pl/dlibra/publication/96723/edition/91175/content?ref=desc [dostęp 14 marca 2018].
- [1854.10] [b. a.], *Album Wileńskie Wilczyńskiego...*, „Gazeta Warszawska” 1854, nr 281 [13/25 października], s. 1, <https://polona.pl/item/gazeta-warszawska-1854-nr-281-25-pazdziernika,Mjg3MDY3ODA/0/#info:metadata> [dostęp 14 marca 2018].
- [1854.10] [b. a.], *Budowle nowe w ostatnich czterech latach wzniesione w Warszawie i ważniejszych z gruntu odrestaurowane (Ciąg dalszy)*, „Gazeta Warszawska” 1854, nr 281 [13/25 października], s. 1-2, <https://polona.pl/item/gazeta-warszawska-1854-nr-281-25-pazdziernika,Mjg3MDY3ODA/0/#info:metadata> [dostęp 14 marca 2018].
- [1863.01.04] [b. a.], *Obrazki z Album Wileńskiego*, „Виленскій Вѣстникъ. Kuryer Wileński” 1863, nr 1 [4 stycznia], s. 6, <https://polona.pl/item/vilenski-vestnik-kuryer-wilenski-1863-n-1-4-stycznia,Njg2MDYwNzI/7/#info:metadata> [dostęp 14 marca 2018].
- [1863.01.31] Korotyński W., *Obrazy na szkłe, przeznaczone do kościoła św. Jana w Wilnie*, „Tygodnik Ilustrowany” 1863, nr 175 [Warszawa 31 stycznia], s. 45, <http://www.bilp.uw.edu.pl/ti/1863/foto/n45.htm> [dostęp 14 marca].

- [1863.02.07] [b. a.], *Obraz św. Erazma*, „Виленскій Вѣстникъ. Kuryer Wileński” 1863, nr 12 [7 lutego], s. 6, <https://polona.pl/item/vilenskij-vestnik-kuryer-wilenski-1863-n-12-7-lutego,Njg2MDYwODM/5/#info:metadata> [dostęp 14 marca 2018].
- [1863.02.07] [b. a.], *Obrazy na szkle do kościoła św. Jana w Wilnie*, „Виленскій Вѣстникъ. Kuryer Wileński” 1863, nr 12 [7 lutego], s. 6, <https://polona.pl/item/vilenskij-vestnik-kuryer-wilenski-1863-n-12-7-lutego,Njg2MDYwODM/5/#info:metadata> [dostęp 14 marca 2018].
- [1886] Rastawiecki E., *Oleszczyński Antoni*, [w:] tenże, *Słownik rytowników Polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej pracujących*, Poznań 1886, s. 218-222, http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/applet?mimetype=image%2Fxdjvu&sec=false&handler=djvu_html5&content_url=%2FContent%2F1376%2Fslownik_rytownikow.djvu&p=115 [dostęp 14 marca 2018].
- [1886.04.10] [Dr Szeliga], *Jan Kazimierz Wilczyński*, „Kłosy. Czasopismo ilustrowane tygodniowe” 1886, nr 1086 [Warszawa 10 (22) kwietnia], s. 242-243, <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/171236?tab=1> [dostęp 14 marca 2018].
- [1886.04.17] Dr Szeliga, *Jan Kazimierz Wilczyński*, „Kłosy. Czasopismo ilustrowane tygodniowe” 1886, nr 1087 [Warszawa 17 (29) kwietnia], s. 261-262, <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/171236?tab=1> [dostęp 14 marca 2018].
- [1894] L-sław [Uziębło L.], *Z Wilna*, „Kraj. Tygodnik polityczno-społeczny” R. 13, 1894, nr 49 [Petersburg 21 grudnia], s. 28, <https://polona.pl/item/kraj-tygodnik-polityczno-spoeczny-r13-nr-49-21-grudnia-1894,NDM0MzcwMzc/33/#info:metadata> [dostęp 14 marca 2018].
- [1896] Uziębło Ł., *Syrokomla i Album Wilczyńskiego*, „Kurjer Lwowski” 1896, nr 325 [Lwów 22 listopada], s. 2-3, <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=klw&datum=18961122&seite=2&zoom=33> [dostęp 14 marca 2018].
- [1903] Uziębło L., Jan Kazimierz Wilczyński, [w:] *Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, t. 2, red. S. Askenazy, B. Chlebowski, Warszawa 1903, s. 245-249, kpbc.ukw.edu.pl/publication/8180 [dostęp 14 marca 2018].
- [1907] L-sław [Uziębło L.], *Antykwareusz z pod góry Giedymina*, „Świat. Pismo Tygodniowe Ilustrowane” R. 2, 1907, nr 37 [Kraków 14 września], s. 18, polona.pl/item/swiat-r2-nr-37-14-wrzesnia-1907,MTA1MjMwNjQ/19/#info:metadata [dostęp 15 kwietnia 2018].
- [1912] Federowski M., *Zbiory polskie. Zbiory graficzne Dom. Witke-Jeżewskiego w Głębokiem*, „Ziemia. Tygodnik Krajoznawczy Ilustrowany” [Warszawa] R. 3, 1912, nr 28 [6 lipca], s. 452-453; nr 31 [27 lipca], s. 500-502; nr 32 [3 sierpnia], s. 521-523, <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=109108> [dostęp 22 marca 2018].

- [1936] Hoppen J., *Albumy Wileńskie J. K. Wilczyńskiego*, „Słowo” 1936, nr 353 [Wilno 24 grudnia], s. 3, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/265442/edition/253411/content?ref=desc> [dostęp 14 marca 2018].
- [1937] r., *Kamienie litograficzne Albumu Wilczyńskiego w Wilnie*, „Słowo” 1937, nr 243 [Wilno 3 września], s. 5, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/269456/edition/257344/content?ref=desc> [dostęp 29 marca 2018].
- [1960] Świerzewski St., *Jan Wilczyński i jego „Album Wileńskie”*, „Wiedza i Życie” 1960, nr 6 [czerwiec], s. 389-392.
- [1972] Jaworska J., *Album Wileńskie i jego wydawca Jan Kazimierz Wilczyński w świetle korespondencji z Konstantym Świdzińskim*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, 1972, t. 16, s. 289-403, digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/roczmuzwarsz1972/0293 [dostęp 22 marca 2018].
- [1976] Jaworska J., *Album Wileńskie w zbiorach graficznych Muzeum Narodowego w Warszawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, 1976, t. 20, s. 213-226, digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/roczmuzwarsz1976/0218 [dostęp 22 marca 2018].
- [1978] Wiercińska J., *Oleszczyński Antoni*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 23/4, zesz. 99, Wrocław 1978, s. 751-753.
- [1998] Polanowska J., *Oleszczyński Antoni*, [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*. Malarze, rzeźbiarze, graficy, t. 6, red. K. Mikocka-Rachubowa, M. Biernacka, Warszawa 1998, s. 242-250.
- [2007] Buika M., *Wileńscy kolekcjonerzy zabytków i pamiątek historycznych na przełomie XIX-XX wieku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne”, 2007, z. 134, s. 81-90, <http://www.ejournals.eu/pliki/art/4234/> [dostęp 30 marca 2018].

III. Katalogi rycin z „Album de Wilna”

- [1850.04] Rastawiecki E., *Album Wileńskie wydawane przez p. J. K. Wilczyńskiego*, [w:] *Pamiętnik Sztuk Pięknych. Zbiór wiadomości potrzebnych i pożytecznych miłośnikom i zwolennikom sztuki. Rysunkami objaśniany, ze szczególnym względem na rzeczy krajowe. Cz. 1*, red. Podczaszyński B., Warszawa 1850 [kwiecień], s. 62-64, bcpw.bg.pw.edu.pl/Content/1683/05bppsps_starozytnosc.pdf [dostęp 14 marca 2018].
- [1850.10 – zezwolenie cenzora 29.10.1850] Wilczyński J. K., *Album Wileńskie czyli zbiór Rycin, Litografii i Chromolitografii, poświęcony wyłącznie przedmiotom krajowym, i wykonane ze szczególnem staraniem przez najznakomitszych Mistrzów w Paryżu [Prospekt Wilczyńskiego z 1850]*, Wilno 1850 [Muzeum Narodowe w Warszawie XXII/1a].
- [1857] Wilczyński J. K., *Album Wileńskie czyli zbiór Rycin, Litografii i Chromolitografii, poświęcony wyłącznie przedmiotom krajowym, i wykonany ze szczególnem staraniem przez najznakomitszych Mistrzów w Paryżu*

[*Prospekt Wilczyńskiego z 1857*], Wilno 1857 [Muzeum Narodowe w Warszawie XXII/2a].

- [1865] Kraszewski J. I., *Catalogue d'une Collection Iconographique Polonaise composée des dessins originaux, gravures, xylographies, lithographies, illustrant l'histoire, la géographie, antiquités, costumes, moeurs, armes, meubles etc. de l'ancienne Pologne, de ses provinces et pays limitrophes*, Dresde [1865].
- [1880] Estreicher K., *Wilczyński J.K.*, [w:] tenże, *Bibliografia polska XIX stolecia*, t. 5, Kraków 1880, s. 79-88, https://www.estreicher.uj.edu.pl/skany/?dir=dane_xix_index|5 [dostęp 14 marca 2018].
- [1886] Rastawiecki E., *Oleszczyński Antoni*, [w:] tenże, *Słownik rytoników Polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej pracujących*, Poznań 1886, s. 223-232, http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/applet?mimetype=image%2Fxdjvu&sec=false&handler=djvu_html5&content_url=%2FContent%2F1376%2Fslownik_rytonikow.djvu&p=115 [dostęp 14 marca 2018].
- [1914] *Pamiętnik wystawy starych rycin polskich ze zbioru Dominika Witke-Jeżewskiego urządzony staraniem Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w r. 1914* [*Stare Ryciny Polskie*], przedm. J. Weysenhoff, Warszawa 1914, s. 59-70.
- [1976] Jaworska J., *Album Wileńskie w zbiorach graficznych Muzeum Narodowego w Warszawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, 1976, t. 20, s. 226-404, digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/roczmuzwarsz1976/0218 [dostęp 22 marca 2018].
- [1996] *Jonas Kazimieras Vilčinskis (1806-1885) ir jo leidiniai. Parodos katalogas*, red. Vl. Gasiūnas, R. Budrys, Vilnius 1996, s. 17-32.

IV. Publikacje cytujące teksty hymnów umieszczonych na obrazkach religijnych z „Album de Wilna”

- [1838; Niemcewicz J. U. – św. Cecylia] Niemcewicz J. U., *Oda do muzyki w dzień ś. Cecylji*, [w:] tenże, *Dzieła poetyczne wierszem i prozą J. U. Niemcewicza. Tom trzeci. Wydanie nowe i kompletne Jana Nep. Bobrowicza*, Lipsk 1838, s. 94-95, bit.ly/2EECK35 [dostęp 14 kwietnia 2018].
- [1863; Syrokomla Wł. – św. Tadeusz] [b. a.], *Obrazki z Album Wileńskiego*, „Виленскій Вѣстникъ. Kurjer Wileński” 1863, nr 1 [4 stycznia], s. 6, <https://polona.pl/item/vilenskij-vestnik-kuryer-wilenski-1863-n-1-4-stycznia,Njg2MDYwNzI/7/#info:metadata> [dostęp 14 marca 2018].
- [1872; Lenartowicz T. – Anioł Stróż] Lenartowicz T., *Do anioła stróża*, [w:] *Trzecia Książka do czytania i nauki języka polskiego dla szkół ludowych*, Wiedeń 1872, s.230, bit.ly/2EGr27R [dostęp 14 kwietnia 2018].
- [1872; Syrokomla Wł.; św. św.: Weronika, Kazimierz, Filomena, Kajetan, Zofia, Aniela, Tadeusz, Helena, NMP Ostrobramska, Pan Jezus Na Śnipskach, Zbawiciel w kościele katedralnym w Wilnie; hymn o chrzcie

- Chrystusa]** Syrokomla Wł., *Modlitwy na obrazkach*, [w:] *Poezye Ludwika Kondratowicza (Władysława Syrokomli). Wydanie zupełne na rzecz wdowy i sierot autora*, t. 7, Warszawa 1872, s. 13-21, <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hna98b;view=1up;seq=9;size=50> [dostęp 14 marca 2018].
- [1896; **Syrokomla Wł. – św. Marcin, św. Tadeusz]** Uziębło Ł., *Syrokomla i Album Wilczyńskiego*, „Kurjer Lwowski” 1896, nr 325 [Lwów 22 listopada], s. 2-3, <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=klw&datum=18961122&seite=2&zoom=33> [dostęp 14 marca 2018].
- [1897; **Syrokomla Wł. – Zbawiciel w Lubarze]** Włast J., *Opowiadania historyczne z dziejów okolicy Sluczy i jej dopływów*, Kraków 1897, s. 44, bc.radom.pl/dlibra/docmetadata?id=24717&from=publindex=76&lp=1818 [dostęp 14 kwietnia 2018].
- [1908; **Lenartowicz T., Aniol Stróż]** *O Ty mój Aniele złoty*, [w:] Siedlecki J., *Śpiewniczek zawierający pieśni kościelne z melodyjami dla użytku młodzieży szkolnej*, Wyd. 5, Kraków 1908, s. 280-281, wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=154352 [dostęp 14 kwietnia 2018].
- [1923; **Syrokomla Wł. – Zbawiciel w Lubarze]** [Giżycki Jan Marek Antoni], *Wykaz klasztorów dominikańskich Prowincji Ruskiej. Część II*, Kraków 1923, s. 133-134, pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=1589 [dostęp 14 kwietnia 2018].
- [1923; **Syrokomla Wł. – Zbawiciel na Śnipsiszkach]** Syrokomla Wł., *Hymn do Pana Jezusa na Śnipsiszkach w Wilnie*, [w:] tenże, *Wybór poezyj Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza)*, oprac. S. Cywiński, t. 2, Wilno 1923, s. 5.

V. Inne

- Albert W.**, *Korrespondencja Kroniki. Wilno d. 14 (26) Lipca 1858 r.*, „Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych” R. 3, 1858, nr 202 [Warszawa 21 lipca (3 sierpnia)], s. 2-3, fbc.pionier.net.pl/details/nnRRwz9 [dostęp 11 kwietnia 2018].
- [**Baliński M.**], *Listy z nad brzegów Krozęnty*, „Gazeta Warszawska” R. 94, 1856, nr 203 + dodatek, s. 5-6, ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication/66518?tab=1 [dostęp 14 kwietnia 2018].
-

BARBARA GÓRA

„ALBUM WILEŃSKIE” JANA KAZIMIERZA WILCZYŃSKIEGO I OBRAZKI RELIGIJNE Z HYMNAMI POLSKICH POETÓW

Streszczenie: „Album Wileńskie” to inicjatywa patriotyczno-krajoznawcza podjęta w połowie lat czterdziestych XIX-wieku przez związanego z Wileńszczyzną lekarza, kolekcjonera i wydawcę – Jana Kazimierza Wilczyńskiego (1806-1885). Wilczyński w odpowiedzi na zaobserwowane przez siebie niszczenie zabytków kultury polskiej przedsięwziął akcję zmierzającą do ich upamiętnienia. Zamawiając u artystów malarzy, często na koszt własny, odwzorowania wybranych dzieł (obrazów, budowli, portretów, przedmiotów historycznych), drukował je następnie (w trosce o jak najlepszą jakość) w Paryżu w zakładach litograficznym Lemerciera bądź Drouarta. W pracę nad „Album” zaangażował cały sztab rysowników, rytowników i drukarzy. Przez 40 lat działalności wydawnictwa ukazało się kilkaset litografowanych i chromolitografowanych rycin w poszytach należących do 6 podzielonych ze względu na format serii. Ryciny sprzedawano też oddzielnie, więc pomimo ekskluzywnego charakteru całości, były dostępne również dla mniej zamożnych. Ze względu na wyjątkowo mały format i odmienną wykończenia zwracają uwagę – należące do serii V – obrazki święte z tłoczoną papierową koronką (czarno-białe lub kolorowe), przeznaczone do książek do nabożeństwa, prezentujące ideę patriotyczno-krajoznawczą w skali mikro. Wyobrażono na nich wizerunki świętych według historycznych obrazów znajdujących się (czasami „niegdyś”) w kościołach na terenie Litwy – w szczególności Wilna – Wołynia, Podola, Grodzieńszczyzny, czy nawet Krakowa, Poznania i Warszawy. Ukazało się, według różnych rachunków, 200-300 wzorów. Rycinki kosztowały tanio, a rozprowadzane przez księży katolickich trafiały „pod strzechy”. Na odwrocie pozostawały puste bądź zawierały modlitwę – prostą anonimową lub wierszowaną z podanym autorem.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie grupy obrazków z hymnami polskich poetów: Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza), Teofila Lenartowicza, Juliana Ursyna Niemcewicza, Karoliny Proniewskiej i Deotymy (Jadwigi Łuszczewskiej). Autorka zapoznaje czytelnika z dotychczasowym stanem badań na ten temat; podaje katalog odnalezionych przez siebie w Muzeum Narodowym w Warszawie oraz Litewskim Archiwum Literatury i Sztuki w Wilnie egzemplarzy; prezentuje teksty wierszy (niektóre do tej pory niepublikowane); pokazuje trudności związane z badaniem obrazków z „Album” i proponuje kierunki dalszych poszukiwań.

Słowa kluczowe: Album Wileńskie, Album de Wilna, Jan Kazimierz Wilczyński, obrazki religijne, Władysław Syrokomla.

**THE VILNIUS ALBUM (ALBUM WILEŃSKIE)
OF JAN KAZIMIERZ WILCZYŃSKI AND RELIGIOUS PICTURES
WITH THE HYMNS OF POLISH POETS**

Abstract: *The Vilnius Album* is a patriotic and cultural initiative taken up in the middle 1840's by Jan Kazimierz Wilczyński (1806-1885) – a doctor, collector and publisher, as a reaction to the devastation of the monuments of Polish culture and an attempt to memorialize them. He commissioned images of chosen paintings, buildings, portraits and historical artifacts and then printed them in Paris in the lithography workshops of Lemercier or Drouart. He engaged a whole staff of illustrators, print-makers and printers. During the 40 years of its activity, the publishing house published several hundred litograph and chromolitograph prints in 6 series of different format. Prints were also sold separately. Because of their small format and unusual detail work, holy pictures with a repousse paper lace (black and white or coloured) intended for prayer books, with their micro-scale patriotic and cultural intent are especially interesting. They depict figures of saints as presented in historical portraits found in churches of Lithuania, Volyn, Podolia, Grodno or even Cracow, Poznan or Warsaw. According to various calculations 200-300 patterns of pictures were published. Prints were cheap and - distributed by priests - found their way to the masses. The reverse was empty or contained a simple verse prayer, either anonymous of a given author. The aim of the present article is to present a set of pictures with the hymns of Polish poets: Władysław Syrokomla (Ludwik Kondratowicz), Teofil Lenartowicz, Julian Ursyn Niemcewicz, Karolina Proniewska and Deotyma (Jadwiga Łuszczewska). The author presents the existing state of research on the topic; shows the catalogue of specimens she found in the National Museum in Warsaw and the Lithuanian Archives of Literature and Art in Vilnius; presents texts of poems (some of which have not yet been published); shows the difficulties connected with the research and suggests the direction of further studies.

Key words: Vilnius Album, Album de Wilna, Jan Kazimierz Wilczyński, religious pictures, Władysław Syrokomla.

Translated by Hanna Rybkowska